

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Toplumsal cinsiyet (gender), çeşitli kültürlerde farklı biçimlerde tanımlanan, sosyal olarak inşa edilmiş erkeklik ve kadınlık kategorilerini ve her iki gruba atfedilen sosyal olarak empoze edilmiş yükümlülük ve davranışları belirten ifadedir (Bilton vd., 2009).

Erkekler neden kadınlardan daha az gülerler?

Erkekler neden başkalarının bebeklerine karşı daha az fikir yürütürler ve daha az ilgilidirler?

Erkekler bebek bakımı için neden işlerine daha az ara verirler? Veya neden kariyerlerine daha az son veririler?

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Bu tür soruların cevapları, cinsiyetçi görüşün cinsiyet farklılığını açıklamada biyolojik yöne (**biyolojizm**) iliştiirdiği bir süreklilikle ilgilidir. Biyolojik deterministler, farklı çevrelerdeki erkek ve kadınların davranışlarındaki benzerlikleri vurgulamaktadır.

Biyolojik deterministler, erkek ve kadın özelliklerinin (spor tercihi, bebek/çocuk bakımı gibi) köklerinin kromozom farklılıklarına (XY kromozomuna karşılık XX kromozomu), hormonal farklılıklara (erkeklerde testosteron; kadınlarda östrojen ve progesteron) ya da erkekleri kadınlardan ayıran diğer bazı doğal karakteristiklere dayandırmaktadır.

Biyolojik determinizm: insan davranışını biyolojik ya da genetik karakteristiklere göre açıklayan basit nedensel yaklaşımdır.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Sosyo-kültürel yaklaşımclar ise toplumsal cinsiyet farklılığının sosyal ve kültürel süreçlerden kaynaklandığını belirtmektedir.

Bu yaklaşımclarla göre cinslere özgü davranışların zaman ve mekâna göre değişen toplumsal cinsiyete dair fikir ve uygulama sistemleri kadın ve erkeklere farklı faaliyetler ve sorumluluklar tahsis eden toplumsal cinsiyete özgü bir gündelik yaşam ve iş bölümü inşa etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rol ve pratikleri coğrafyalara göre değişmekle birlikte benzerlikler de taşımaktadır. Cinsiyetçi toplumlar günümüzde hala önemli bir çoğunluktur. Ve fakat dünyada çeşitli politikalar ekseninde cinsiyet eşitliğini neredeyse bütünüyle sağlamış ve günlük hayatın her alanında inşa etmiş ülkeler ve toplumlar da bulunmaktadır.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Araştırmacılar her toplumun bir dizi erkeklik ve kadınlık davranışlarını üreten bir toplumsal cinsiyet düzeni olduğunu, toplumsal cinsiyet farklılığının bu düzenle ortaya çıktığını ve yeniden üretildiği ya da bazı gelişmiş toplumlarda bunlara meydan okunduğu bir çevre içinde olduğunu belirtmektedir.

Biyolojizmin öne sürdüğü görüşü savunmak için öncelikle her iki cins arasında biyolojik varlığa ilişkin anlamlı ve evrensel değişmezliklerin var olduğunu ortaya koymak gerekir.

Erkeklik: Belirli bir kültürde erkeklerle ilişkilendirilen ve erkeklere atfedilen sosyal olarak kurulmuş çeşitli varsayım, beklenti ve davranış biçimleri setidir.

Kadınlık: Belirli bir kültürde kadınlarla ilişkilendirilen ya da kadınlara atfedilen sosyal olarak kurulmuş çeşitli varsayım, beklenti ve davranış biçimleri setidir.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

İkinci olarak bu farklılığa biyolojinin neden olduğunu ve örneğin erkek çocukların yetiştirilmesindeki benzerliklerin ya da onların yetişkin olarak sahip oldukları sorumlulukların dünyanın her yerinde neden aynı olmadığını söylemek gerekir.

Kadınlar ve erkeklerin içine yerleştikleri dünyalar (**sphere**) ve sosyal mekân (**space**) ne kadar çok birbirinden ayırt edilmişse, yetişmeden (**nurture**) ziyade, doğa durumunun (**nature**) toplumsal cinsiyet farklılığını açıkladığını göstermek o kadar güçleşecektir.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Sosyolojik, antropolojik, coğrafi ve tarihsel tartışmalar, kadınlık ve erkekliklerin kültürlere göre etkin bir biçimde değiştiğini göstermektedir.

Örneğin, Victoria dönemi İngiltere'sinde burjuva kadınlar arasında vurgulanmış dişillik, fiziksel incelik (kibarlık, nezaket), ücretli işlerden uzak olma ve cinsel duygunun yokluğunu içermekteydi. Oysa günümüz Sahra-altı Afrika'sının pek çok kırsal bölgesinde kadınlık, fiziksel kuvvet, para/ekmek kazanma ve cinsel güvenle eş anlamlı tutulmaktadır (Bilton vd., 2009).

Bu durumda bu tür bir çeşitliliği göz önüne aldığımızda coğrafyalar, kadın bedeni ve tikel bir toplum arasında evrensel bir bağlantı kurmanın son derece zor olduğu ortaya çıkmaktadır.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Kadınlık ve erkeklikler sadece kültürler ve farklı mekânlar arasında değil, zamanla da değişme özelliği gösterirler. Örneğin, ABD’de 1940 ve 1950’lerin başat erkekliğinde ekmek parasını (bread winner) kazanma çok önemliydi. Bu yaygın cinsiyet rolünün hakim olduğu ABD kültüründe James Steward gibi aktörler tarafından filmlerde temsil edildiği biçimiyle ağırbaşlı, evcil hayata uygun olmayan, çalışan aile erkeği, asıl erkek (şimdilerde Türkiye’de yaygın kullanılan «adam»; «adam olmak» sözcüğüyle) olarak betimlenmiştir.

Fakat ABD’de bu erkeklik yönlendirmesi zamanla daha az ilgi görür hale gelmiştir. Sosyologlar, Playboy dergisinin (bekar erkek tarzını temsil edecek biçimde, geleneksel ahlakla alay eden) yayınlanmasının, işkolikliğın tehlikelerini ilan edilmesinin, yeni erkekliklerin ortaya çıkışının ve diğer eşitlikçi tutumların ekmek parasını kazanma etiğinin aşındığına dikkat çekmektedir.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Oysa ki, Ortadoğu ülkelerinin devletleşme süreci tamamlandıktan sonra, 1990'larda, bu ülkelerin pek çoğunda ekmek parası kazanan kesimin erkeklerin olması gerektiği açıkça vurgulanmıştır (Yüceşahin, 2018).

Böylece bu örnekler, belli bir zamanda hüküm süren toplumsal cinsiyet pratiklerinin toplumdan topluma ve bir mekândan diğerine farklılaşacağına işaret etmektedir.

Tek bir toplumda bile kültürel bağlamlar ve bakış açıları, etnisiteye, bölgelere, mahalleden mahalleye, yaşa ya da fiziksel kapasiteye, cinsel yönelime veya sosyal sınıflara bağlı olarak değişmektedir.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Kültürlerin incelenmesi erkeklik ve kadınlığın anatomik farklılıklar üzerinde temellenen evrensel kategoriler olduğu iddiasına kuşku ile yaklaşılmasını ortaya çıkarmıştır. 1970'lerdeki biyolojist akıl yürütmede toplumsal cinsiyet pratikleri cinsiyeti belirlemede anatomi kadar önemliydi. Yani kadınlar da erkekler gibi savaşa gidebilir, ok atabilir, erkekler de kadınlar gibi sepet örebilir, dokuma yapabiliirdi.

Bu iddiada yalnızca iki cinsiyet olduğu, her bireyin erkek ya da kadın olduğu, kadının ya da erkeğin cinsiyetinin hayat boyu aynı kaldığı, ve erkek-kadın arasındaki ikiliğin toplumsal cinsiyet üzerine temellenen herhangi sosyal bir pratikten bağımsız yani anatomik olduğu kabul edilmekteydi.

Oysa ki günümüz araştırmaları bedenler üzerine temellendirilen açık bir evrensel ayırım olarak görülen –erkek ve kadın- şeklindeki basit bölünmenin bir sosyal kurgu olduğunu açıklamaktadır.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Erkeklik ve kadınlık hakkındaki düşünceler somut davranış ve biçimlerle erkek ve kadın bedenlerini biçimlendirmektedir. Toplumlarda bedensel cinsiyet farklılığına katkıda bulunan, vücut geliştirmeden kozmetik cerrahiye, hormonal tedaviden beslenmeye, giyim tarzından çalışma biçimine değin geniş sosyal pratikler alanı söz konusudur. İncelik ve nezaket bu kurguda kadınlığı vurgulamada güçlü bir öge olmuştur. Eğer çok yüksek oranda kadın kilo vermek için diyet yapıyorsa bu toplumsal cinsiyetin cinsel farklılığı üretme biçiminin güçlü bir örneği değil midir? Evet öyledir.

Özetle, erkek ve kadın bedenleri **doğal ve sosyal süreçler** (toplumsal cinsiyet süreçleri, sosyal ve kültürel coğrafya-çevre) arasındaki bir etkileşimin ürünüdür.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Toplumsal cinsiyetlenmiş insan olma

Toplumlardaki çocukların çoğu iki yaşına erişene kadar kendilerine dair erkek ya da kız çocuk olarak kesin bir anlam elde etmektedir. Bu, çoğu kez, yaşam boyu aynı kalacak bir toplumsal cinsiyet kimliğidir.

Ayrıca okul öncesi bir çok çocuğun toplumsal cinsiyete ilişkin katı bir farkındalığı vardır ki buna göre etkinlik ya da giyim tarzının kızlar için ve diğerlerinin erkekler için uygun olmadığına inanılır.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Böylece toplumsallaşma kuramı, toplumsal cinsiyetlenmiş kimliklerin edinilmesine dair basit bir açıklama yapmaktadır: Çocuklar, toplumsal çevreleri tarafından üzerlerine yazılmayı bekleyen boş bir levha gibidir.

Kendilerine yakın olan insanlarla kurdukları etkileşimler ve coğrafi çevredeki değerlere maruz kalmalarıyla kendilerine yüklenen yeti ve onlardan küçük kız ya da erkek çocuk olarak beklenen şeyleri öğrenmektedir.

Onlar, toplumsal cinsiyete uygun davranışlar için ödüllendirme ve övme, sapmalar içinse cezalandırma sistemi içinde yetiştirilmektedir (nurture). Sonuçta, toplumsal cinsiyete ilişkin kültür ne kadar çok kutuplaşırsa, kız ve erkek çocukların kimliklerindeki toplumsal cinsiyet farkı da o derece fazla olmaktadır.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Avrupa ve ABD'de 20. yüzyılın ikinci yarısında toplumsal cinsiyet eşitliğine olan kurumsal ilgiye rağmen çocukların cinsiyetler arasındaki farkları hatırlatıcı şeyleri sıklıkla aldıkları yadsınamaz bir gerçeklik olarak tespit edilmiştir.

Erkeklerin giyimi kızların giyiminden çok önemli detaylarla farklılaşır ve çocuklar giyindiklerinde farklılıklar daha da keskinleşmektedir.

Yatak odaları bile toplumsal cinsiyetlenir: Kızlar için çiçekli tasarımlar, fırfırlar, kıvrımlar; erkekler için askeri imler, hayvan, futbol tasarımları ön plana çıkar.

Mekân, sosyal bir üretim olduğu için cinsiyetlenmektedir. Odalardan evin bütününe, kamusal alandan (sphere) özel alana (sphere) değin toplumsal cinsiyet rejimi nasılsa mekân da ona göre bir biçime bürünmektedir. Bu süreç, *gending of spaces / gendered spaces* (cinsiyetlenmiş mekânlar) terimiyle ifade edilmektedir.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Niyetleri ne olursa olsun ebeveynler kız ve erkek çocuklara onların gelişimlerini etkileyen farklı biçimlerde davranma eğilimindedir.

Toplumsallaşma kuramı, çocukları çevrelerinden gelen toplumsal cinsiyetlenmiş mesajların (gendered messages) pasif alıcıları olarak görmektedir.

Fakat bu varsayım, çoğu kez, çok küçük çocukların bile çoğu zaman kendileri için toplumsal cinsiyete göre kalıplaşmış seçimler yaptıklarını gösteren araştırmalarla tutarlı değildir.

Bu nedenle toplumsallaşma kuramı, toplumsal cinsiyet kimliği ile ilgili bilinçaltı süreçlerini açıklayan yaklaşımlara da yer vermektedir.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Anneler genellikle ilk yıllarında bebeklerine özen gösterirler ama babaların duygusal olarak daha mesafeli oldukları dikkat çekmektedir.

Benliğin oluşumu, bebeğin başlangıçta fiziksel olarak bütünleştiği anneden ayrılmayı gerektirir. Fakat bu süreç, kızlar ve erkekler için aynı şekilde işlememektedir.

Kızlar her şeye rağmen beğendikleri anneyle olan sürekli ilişki duygusunu koruyarak anneden yavaşça ayrılmaktadır.

Diğer yandan erkekler için farklı olarak yaşanan anneden ayrılma, kendilerinin kadınsı yönlerini baskılamayı ve erkeksi tavır ve tutumlar için daha kaba ve sert davranmayı gerektiren kimliğe doğru yol almıştır. Bazı araştırmacılara göre erkeklik duygusu büyük bir duygusal maliyetle başlamaktadır bu nedenle.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Bu süreçlerin bir sonucu olarak yetişkin erkekler, muhtemelen daha özerk bir benlik duygusuna sahip olmakta ve başkalarıyla ilişkilerinde daha bağımsız daha araçsal, rasyonel hesapçı ve daha rekabetçi olmaktadır.

Duyguları ifade etmede muhtemelen daha fazla zorlanacaklardır ve mahremiyete dair endişeli olmaktadır.

Ancak, bağımsız ve özerk bir benliğin sınırlarını koruyup sürdürmede de güçlük çekmektedirler.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Ancak sonuç her iki taraf için de çoğu kez sorunludur:

Pasifliğin bu denli kadınlığa özgü kılınması onun kimliğinin güçlenememesine; aktifliğin ise bu denli erkekliğe özgü kılınması, erkeğin saldırganlığa ve şiddete başvurmasına neden olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, öncelikle bireylerin bir özelliği değildir fakat toplumların, toplumsal kurumların, coğrafi-sosyal çevrenin ve kültürün bir özelliğidir.

Sonuç olarak, insanların toplumsal cinsiyetliğine ilişkin kuramlar, neden bireylerin toplumsal cinsiyetlenmiş bir dünya (sphere) içinde yaşadıklarını ve hatta neden bireylerin bazen buna karşı çıkmaya zorlandıklarını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

9 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Coğrafyalar

Öte yandan bu tür kuramlar, sosyal dünyanın nasıl da toplumsal cinsiyetlendiğini ilk planda açıklamaya yetmemektedir.

Kazançlardaki eşitsizlikleri açıklamak, Amerika'nın, Türkiye'nin ve ülkelerin pek çoğunda çocuk bakıcısı durumunda olanların neden otopark bekçilerinden daha az kazandıklarını ortaya koymak, kamu, bankacılık ve finans alanında kadınlardan ziyade erkeklerin baskınlığının nedenini ortaya koymak, evlilikte tecavüzün 1991'e kadar Büyük Britanya'da neden yasal olduğunu açıklamak, kısacası toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunların bağlantılarının sosyal süreçler ve düzenlemelerle olan ilişkilerine bakma zorunluluğumuz bulunmaktadır.